

Introducció

Amb l'adopció de noves ciències i tècniques (que seria molt llarg enunciar ací), s'ha millorat, de manera evident, la formació d'especialistes que des del camp comú dels estudis en Història s'han estès cap a les diferents vessants d'estudi que ofereix la singularitat d'aquest registre històric.

Els avenços en matèria d'investigació i de formació s'han traduït, al nostre entendre, en un augment ostensible dels costos de la investigació, tant pel que fa als treballs de camp com als de laboratori (el cas del patrimoni arqueològic és paradigmàtic en aquest sentit); augment degut a la major complexitat tecnològica necessària per a realitzar aquests treballs i a la creixent demanda d'especialistes per a dur-los a terme.

Per contra, aquest increment en els costos no s'ha vist reflectit en les partides pressupostàries que les distintes administracions públiques, tradicionals organismes de finançament de la investigació en patrimoni històric a l'Estat espanyol, destinen a aquesta part de la cultura. Aquest desequilibri podria veure's agreujat els propers anys; l'especialització en l'investigació comporta la necessitat d'un major recolzament infraestructural i el requeriment d'una exhaustiva preparació dels investigadors i de les investigadores —la qual cosa es tradueix en termes tals com l'augment en el temps de formació d'aquests professionals i, conseqüentment, en l'increment dels costos d'aquesta formació.

Hem de ser cada vegada més conscients del fet que la correcta gestió del *patrimoni històric* requereix, com a única alternativa vàlida de futur en la nostra societat, d'una fluida i sistematitzada col·laboració entre les institucions públiques i les privades.

L'estratègia bàsica que cal seguir és, doncs, la d'adequar les necessitats de patrocini del sector del patrimoni històric-cultural a les estratègies de mercat del capital privat empresarial i institucional. Per què aquest sector pugui gaudir dels beneficis que suposa una intervenció des de l'àmbit privat, és necessari que aquest contempli el patrocini cultural des d'una nova perspectiva.

Arribats a aquest punt, es fa necessària una anàlisi exhaustiva de la legislació vigent sobre el tema, ja que aquesta darrera és qui defineix les característiques del camp en el qual ens haurem de moure totes les parts implicades.

El marc contextual. Una definició de *patrimoni*

Creiem que és important exposar abans d'entrar en l'anàlisi de la legislació —tot i que de manera molt esquemàtica i encara que l'objectiu del present article no sigui aquest— el posicionament teòric sobre el qual ens estem movent, ja que de la pròpia definició que s'exposi de *patrimoni* dependrà el nostre marc d'actuació.

La primera definició que es troba en qualsevol diccionari de la llengua catalana assimila ja el concepte de *patrimoni* a l'existència física d'objectes heretats dels nostres avantpassats.¹ De la mateixa manera, una definició de *patrimoni històric-artístic* podria ser la de «un conjunto de inmuebles y objetos de interés artístico, histórico, paleontológico, arqueológico, etnográfico, científico o técnico» (Ley 16/1985, artículo 1.2) que estan subjectes —com

en el cas de l'Estat espanyol— a una legislació especial que garanteixi la seva conservació i protecció. De tota manera, La Llei 9, 1993 de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català, en el seu enunciat entén que el «Patrimoni Cultural de Catalunya engloba el patrimoni moble, el patrimoni immoble i el patrimoni immaterial». Aquesta és doncs la definició més acurada de què disposem, segons els diferents marcs legislatius, en començar el nostre treball.

Així doncs, una primera anàlisi de la paraula *patrimoni* ens mostra una jerarquització dels objectes que la integren. Com ja s'ha vist, la Ley 16/1985, document recurrent per al sector del patrimoni en l'Estat espanyol (sector que en el proper punt analitzarem més en profunditat), ens introdueix en un primer graó d'aquesta jerarquia al diferenciar els diferents àmbits que integren aquest patrimoni (històric, arqueològic, etc.), de la mateixa manera que la Llei del Patrimoni Cultural Català defineix, de forma més encertada, què és el que s'inclou en els diferents àmbits que formen el conjunt del patrimoni.

Un segon moment d'aquest procés jeràrquic es troba en l'assimilació del concepte de *patrimoni històric* dins un subjecte d'actuació més ampli com és el de *patrimoni cultural*. En aquest sentit es va manifestar la UNESCO (UNESCO: 1983) en les seves recomanacions a la protecció, sobre el pla nacional, del patrimoni cultural i natural. En aquestes recomanacions s'introdueix un concepte de cohesió bàsic per a definir el marc d'actuació del sector; el concepte «nacional».

Ja en les diferents definicions de *patrimoni cultural* realitzades per diferents professionals del sector es tendeix cada vegada més a deixar el més clar possible aquest marc d'actuació amb una clara tendència al particularisme. Així, el *patrimoni cultural* és entès com el testimoni de l'activitat productiva de l'ésser humà i de la seva intervenció sobre l'ambient (Gullini, 1988: 15) de manera que aquest patrimoni cultural i natural constitueixi el ressort que nodreix la consciència històrica de la humanitat col·locant, d'aquesta manera, a cada membre d'aquesta en el precís lloc que li correspon.

De totes maneres, és important des d'aquest punt de vista —per anomenar-lo d'alguna manera— *particularista*, dotar d'una entitat pròpia, d'un cos legislatiu, al concepte de *patrimoni*. És ací on s'introdueix el concepte de *patrimoni nacional* ja definit per la UNESCO (Alibrandi, 1988: 25). Segons aquest autor, el concepte de *patrimoni* té un significat jurídicament atècnic. Amb l'afegit del terme «nacional» s'atorga al terme de *patrimoni* d'un cos al qual poder-se referir i sobre el qual sigui possible actuar. La tangibilització del patrimoni és la base sobre la que es recolza qualsevol projecte de legislació sobre el tema.

El patrimoni històric a l'Estat espanyol

Quan el 25 de juny de 1985 les Corts Generals aprobaren la *Ley 16/1985 del Patrimonio Histórico Español* i mig any més tard el *Real Decreto n° 111/1986 de 10 de enero de desarrollo parcial de la Ley* es posava, fins aquell moment, punt i final a tot un esforç reglamentarista a l'Estat espanyol que havia començat, encara que de manera molt austera, ja en el segle XVIII. Els darrers 10 anys, han anat veient la llum altres esforços reglamentaristes, sobretot a les

distintes Comunitats Autònomes (a Catalunya, per exemple, trobem la *Llei 9, 1993 de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català*).

Tot i aquest primerenc inici, no fou fins a començaments d'aquest segle, amb la *Ley de Excavaciones Arqueológicas* del 7 de juliol de 1911 i les seves posteriors regulacions (*Real Decreto de 1 de marzo de 1912*) (García Fernández, 1989: 182), que les administracions es preocuparen de regular la protecció del patrimoni històric.

D'aquesta manera, i a partir d'aquesta data, s'aniran succeint distintes legislacions coincidint amb l'adveniment de diferents règims polítics. Tant la dictadura de Primo de Rivera, com la Segona República i la posterior dictadura de Franco, prenent totes elles com a base la legislació del règim que les precedia, anaren actualitzant i adaptant aquesta legislació a llurs propis posicionaments polítics (García Fernández, *op. cit.*; Benítez de Lugo: 1988).

Per a l'anàlisi de la *Ley 16/1985* no ens hi podem remetre de manera exclusiva, ja que sense la Constitució de 1978 la seva promulgació hagués estat impossible. Paral·lelament, altres lleis com la *Ley del Suelo*, el *Reglamento del Impacto Ambiental*, l'*Impuesto sobre Sociedades*, el *Código Penal*, etc. s'ocupen de regular aspectes contemplats en la *Ley del Patrimonio Histórico Español* (d'ara en endavant *Ley del PHE* o *Ley 16/1985*) com els avantatges fiscals en la inversió, l'ordenació des dels plans especials de recintes i conjunts històrics, la imposició de sancions (*Ley 16/1985, Código Penal*) en cas de desperfectes a la integritat del patrimoni, etc.

Arribats a aquest punt, és important de tenir en compte l'aspecte relacionat amb les àrees competencials de les diferents Administracions públiques en matèria de Patrimoni.

La *Ley del P.H.E.* en el seu article 2.1 estableix l'àrea competencial de l'Administració de l'Estat a la vegada que regula l'àmbit de gestió de les diferents Comunitats Autònomes degut al fet que, tot i que gaudeixen de competències exclusives en matèria de cultura, aquestes han de supeditar-se a les que la Constitució assigna a l'Estat central, és a dir, a les que serveixen als interessos generals d'aquest:

«Sin perjuicio de las competencias que correspondan a los demás poderes públicos, son deberes y atribuciones esenciales de la Administración del Estado, de conformidad con lo establecido en los artículos 46² y 44,³ 149.1.1. y 149.2. de la Constitución, garantizar la conservación del Patrimonio Histórico Español, así como promover el enriquecimiento del mismo y fomentar y tutelar el acceso de todos los ciudadanos a los bienes comprendidos en él. Asimismo, de acuerdo con lo dispuesto en el artículo 149.1.28 de la Constitución, la Administración del Estado protegerá dichos bienes frente a la exportación ilícita y la expoliación.»

Segons Benítez de Lugo (*ibidem*, 1988) la cultura afecta tothom i pertany a tothom. Segons ell, aquest és el principal motiu que existeixin interessos convergents entre l'Estat i les Comunitats Autònomes, la qual cosa provoca que sigui difícil definir els límits competencials entre el primer i les restants.

Així, l'anteriorment esmentat article 149.1.28 de la *Constitución* espanyola declara competència exclusiva de l'Estat:

«[...] la defensa del patrimonio cultural, artístico y monumental español contra la exportación y expoliación [...] sin perjuicio de su gestión por parte de las Comunidades Autónomas.»

Prenent com exemple la *Llei del Patrimoni Cultural Català*, veurem com la legislació per part de les Comunitats Autònomes s'adapta als mateixos termes,⁴ amb la qual cosa no se surt d'una certa ambigüitat a l'hora de definir les competències d'una i altres Administracions públiques.

La gestió del patrimoni

Arribats a aquest punt es fa necessària una contextualització, una definició del marc en el qual ha de moure's, d'ara en endavant, el sector del Patrimoni històric.

Si s'assumeixen com a necessaris i imprescindibles els canvis tant en la legislació com en l'actitud de les Administracions, el següent pas a realitzar ha de ser, a la força, la definició del sector dinamitzador, del motor del canvi que contribueixi, en la seva funció d'eix vertebrador, a l'evolució del sector.

Entenem que aquest treball s'ha de realitzar des del mateix sector dels estudis en Història. Si s'apliquen els criteris de multidisciplinarietat que mouen actualment la investigació en aquest àmbit científic (professionals que venint d'una formació comú en estudis d'Història han anat evolucionant envers l'aplicació de mètodes provinents d'altres disciplines científiques a la problemàtica que presenten els estudis històrics), el sector de la gestió es troba amb el camp abonat perquè siguin els mateixos historiadors els qui lluitin pel control de l'evolució de llur disciplina, ja que ningú millor que aquests professionals coneixerà els encerts i les mancances que la caracteritzen, podent, d'aquesta manera, recolzar la continuació dels aspectes positius i millorar tot allò que pugui posar fre a la seva evolució.

En l'anàlisi d'aquest punt es pot observar que l'origen del problema està ubicat en la base mateixa de la formació: l'àmbit acadèmic. Aquest, només molt recentment, ha començat a incloure en els plans docents els aspectes relatius a l'àmbit de la gestió del Patrimoni històric.

Avui es continua primant l'investigació sobre la gestió. Existeix un cercle tancat entre el què hauria de ser el futur d'aquest àmbit i el futur que s'endevina; la formació acadèmica només incideix en els aspectes relatius a la investigació, mentre que la gestió continua quedant relegada a un segon terme. Mentre això succeeixi no es disposarà dels especialistes la funció dels quals consisteixi en garantir l'evolució de la disciplina mitjançant la creació d'una titulació específica, d'un Col·legi Professional, etc. que, al cap i a la fi, seran els agents dinamitzadors que garanteixin el futur de la investigació mitjançant, per exemple, un canvi en la legislació vigent.

D'aquesta manera, s'amplia l'àrea d'atribucions amb respecte al que donava Querol (Querol, 1994; e.p.: Querol i altres, 1995: 498) al definir els termes de *gestor* («profesionales contratados por las Administraciones Autónomas,

cuyo cometido es burocrático») i *gestió* («debe referirse a este tipo de tareas»)⁵

Aquesta necessitat d'ampliació del terme *gestió del patrimoni històric* ve recolzada per la mateixa necessitat d'insistir en la prevenció en aquesta matèria; prevenció que garanteixi la salvaguarda i impedeixi la dispersió del patrimoni. Per A. Gori (Gori, 1992: 30) el fet que s'estigui tractant amb béns culturals,⁶ així ho requereix.

A manera de conclusió, una frase que al nostre entendre resumeix perfectament l'estat actual del sector del *patrimoni* i les seves tendències de futur la trobem a Querol (Querol, 1992: 34): «Para proteger hay que valorar. Para valorar hay que conocer. Para conocer, debemos informar». Només d'aquesta manera, incidint en tots els sectors socials, es garanteix —encara que a llarg termini— la consolidació d'una consciència col·lectiva per a la conservació del *patrimoni*. Tot i que són tots els sectors socials els implicats en aquesta tasca, ha de ser el col·lectiu dels historiadors i les historiadores qui ha de portar la veu cantant tant el l'àmbit de la gestió, insistim, com en el de la investigació (Benítez de Lugo i altres, 1994: 26).

NOTES

- 1.- Aquesta postura lligaria amb l'afirmació que partint de la definició d'Arqueologia com «el camp de les Ciències Socials que estudia l'ésser humà a partir de les restes materials de la seva activitat social», la lliga amb la presa de posicionament davant la nostra pròpia realitat (Argelés i altres: 1995). D'aquesta manera podem comprobar com la jerarquització del patrimoni de la qual parlavem abans és capdal per entendre el marc legislatiu en què es desenvolupa el sector.
- 2.- Article 46.1: «Los poderes públicos garantizarán la conservación y promoverán el enriquecimiento del legado histórico-cultural y artístico de los pueblos de España y de los bienes que lo integran, cualquiera que sea su régimen jurídico y su titularidad. La Ley Penal sancionará los atentados contra este patrimonio».
- 3.- Article 44.1: «Los poderes públicos promoverán y tutelarán el acceso a la Cultura, a la que todos tienen derecho...».
- 4.- La Llei 9, 1993 de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català atorga a la Generalitat de Catalunya: «[...] d'acord amb l'article 9 de l'Estatut d'Autonomia i sens perjudici de les competències que l'article 149.1,28 de la Constitució assigna a l'Estat, té competència exclusiva en aquesta matèria».
- 5.- Aquests tipus de tasques que defineix són, fonamentalment, tres: gestió preventiva, gestió supervisora i gestió conservadora en la seva definició d'atribucions per a la gestió i la intervenció en matèria de patrimoni.
- 7.- Per a aquest autor un «bien cultural es un bien que no suele ser reproducible, y por lo tanto tiene una especificidad que es su unicidad, su individualidad».

BIBLIOGRAFIA

- ALIBRANDI, TOMASO (1988), «I beni culturali e ambientali», *Arte*, núm. 1, Università degli studi di Udine, Udine.
- ARGELÉS, TERESA; BONET, ADELINA; CLEMENTE, IGNACIO; ESTÉVEZ, JORDI; GIBAJA, JUAN; LUMBRERAS, LUIS G.; PIQUÉ, RAQUEL; RÍOS, MÀRCIA; TAULÉ, MARIA ANGELA; TERRADAS, XAVIER; VILA, ASSUMPCIÓ; WUNSCH, GERMÀ (1995), «Teoría para una praxis. Splendor «Realitatis»», *Actas dos Trabalhos de Antropologia e Etnologia*, vol. XXXV, fasc. 1, Porto.
- BENÍTEZ DE LUGO ENRICH, L.; IBÁÑEZ FÚNEZ, J.; RODRÍGUEZ SAN JULIÁN, E. (1994), *Determinación de estrategias para la mejora de la rentabilidad social del patrimonio histórico de la Comunidad de Madrid*, Asociación Contexto, Madrid.
- BENÍTEZ DE LUGO Y GUILLÉN, FÉLIX (1988), *El patrimonio cultural español (aspectos jurídicos, administrativos y fiscales)*, Comares, Granada. *Código Penal. Constitución Española.*
- GARCÍA FERNÁNDEZ, JAVIER (1989), «The new Spanish archaeological heritage legislation», *Archaeological Heritage Management in the Modern World*, H. F. Cleere, editor, «One World Archaeology», núm. 9, Londres, pàgs. 182-194.
- GORI, AMERIGO R. (1992), «La financiación de la cultura: del patrocinio a la promoción cultural», *Los nuevos mecenas de la cultura*, Fundación Cultural Banesto, Madrid, pàgs. 28-32.
- GULLINI, GIORGIO (1988), «Formazione degli operatori tecnico-scientifici per il patrimonio culturale e ambientale: canali di formazione e livelli di titoli di studio», *Arte*, núm. 1, Università degli studi di Udine, Udine. *Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español. Llei 9, 1993 de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català.*
- QUEROL, M. A. (1994), «Intervenciones y destrucciones: la gestión de la actividad arqueológica», *Revista Anabad*, Madrid (en premsa).
- QUEROL, M. A.; CERDEÑO, M. L.; MARTÍNEZ NAVARRETE, M. I.; CONTRERAS, F. (1995), «El ejercicio profesional de la Arqueología en España», a *1º Congreso de Arqueología Peninsular. Trabalhos de Antropologia e Etnologia, Porto, 12-18 de outubro de 1993. vol. XXXV (1), Actas V, Porto, 1995.*
- Real Decreto 111/1986, de 10 de enero, de Desarrollo Parcial de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español.*
- UNESCO (1983), *Conventions et recommandations de l'UNESCO relatives à la protection du Patrimoine culturel*, UNESCO, París, pàgs. 105-120.